

Ha a magyarországi Soá történetét az áldozatok felől kellene egy szóba sűrítenem, akkor nem szenvedéstörténetről beszélnék, hiszen az egyfelől bújtatott és hamis passiópárhuzam volna, másfelől pedig csak a végkifejletet jellemezné, azt is meglehetősen tompán. A magyarországi Soá története bizalomtörténet. A vak bizalom története. Magyarország zsidó állampolgárai, akik a határon kívül rekedve is hűségesekek voltak magyar nemzettudatukhoz, édes, hebraizmusokkal és bájosabbnál bájosabb jiddisizmusokkal fűszerezett magyar anyanyelvükhöz, az iskoláztatás és a kultúra nemzeti ügyéhez, az államhatárokon belül pedig sértett fegyelmezettséggel figyelték a lopakodó antiszemizmust és viselték el azokat az intézkedéseket, melyek először csak előkészítették, majd pontról pontra meg is valósították a vészkorszak összes emberiség- és emberiség-elleni bűncselekményét. A magyarországi zsidóság az utolsó pillanatban is a lojalis, törvénytisztelő és törvénykövető állampolgárok köteleesség-tudatával szolgálta azt a hazát, mely megtagadta, megalázta, állampolgári jogaitól megfosztotta, állatnál is alacsonyabb létformának nyilvánította. A lojalitásnak ez az önsorsrontó foka jórészt az akkori közelmúltba, a kiegyezés korának békeéveibe révedésből fakadt. Ma azokra a kevesekre emlékezünk, akik megértették, hogy a történeti események nemzedékeken átívelő, pusztán ok-okozati láncolata nem teremti meg a szellemi kontinuitást a Horthy-korszak antiszemita, cigánygyűlölő rasszizmusa, szociális érzéketlensége, göggé merevedő nemzeti öntudata és a dualizmus szabadságvágyból táplálkozó, nyugatias gondolkodású, elfogadásban, összefogásban és fölzárkóztatásban hívó jövőtudata között. Paradox módon ez a történeti éleslátás nem a zsidó polgári értelmiséget jellemezte igazán, hanem azokat a munkaszolgálatos férjüket távollétében gyerekeiket egyedül nevelő és menteni akaró anyákat, akik saját megérzésükre hallgattak a rokonok és a szomszédok intelmei helyett, s nem játszották el a peszách ünnep inverz passiójátékát: nem jelölték meg magukat, nem varrtak Dávid-csillagot négy-öt éves gyermekeik kabátkájára sem, hanem bujkálni kezdtek és ezzel lehetőséget adtak a csodára, a véletlenek és az embermentők apró megváltásaira. A történeti éleslátás paradox példái közé tartoznak azok a zömükben proletár, munkásnegyedekben szocializálódott fiatalok is, akik ha szervezett ellenállást nem is bontakoztathattak ki, éltek a spontán rezisztencia arcpirító leleményével. Az az ellennarratíva, mely autentikus szemtanúk visszaemlékezéseiből összecepegetve lenne elmesélhető, már a גאולתנו מארץ מצרים, az egyiptomi fogságból való megváltásunkkal analóg. Ahogy Mózes üti agyon az ismeretlen zsidó testvérével kegyetlenkedő egyiptomit a tórai elbeszélés elején, úgy locsantják szét egy téglával a Teleki tér környékének mitikus hősei nyilas járőrök fejét, szerzik meg karszalagjaikat, egyenruháikat és fegyvereiket, hogy aztán halálmeneteket állítsanak meg és fordítsanak vissza az életbe, majd amilyen gyorsan érkeztek, oly gyorsan föl is szívódjanak a tettük hihetlenségéből fakadó valószínűtlenség józsefvárosi kódében. Tettük nem lett megváltássá, ahogy a fiatal Mózes föllobbanó haragját sem vette történelemformáló kezébe az Örökkévaló. Ám ahogy Mózes is megmentett egy lelket és annak gyermekeit, úgy mentették meg a Teleki tér környéki hősök, vagy a beléjük vetett vak hit azokat, akiket visszafordítottak a halál torkából, legyen az a Duna-partra vezető erőltetett menet, vagy a bizakodás morzsái után vágyakozó mély depresszió. Válják az ő paradox bizakodásukból a poszttraumatikus kiengesztelődés valószínűtlenségének kódét oszlató remény egy sugara!